

DISCUSSIE

DIALOOG VAN DOVEN?

Bartomeu Mari, Witte de With, Rotterdam

Op 8 en 9 oktober 1999 werd in Witte de With het jaarlijkse symposium gehouden van het Nederlandse Genootschap voor Esthetica. De bijeenkomst werd afgesloten met een presentatie en een discussie tussen de kunstenaar Muntadas en Andreas Broeckmann, theoreticus van de elektronische kunst- en cultuurmedia. Het NGE wilde op deze wijze het jaarlijkse symposium, waarbij de verschillende leden hun lopende onderzoek voor het voetlicht brengen, verbinden aan de hedendaagse kunstpraktijk en, in dit geval, aan Muntadas'tentoonstelling *On Translation: The Audience*, die van 11 september tot 7 november plaatsvond in Witte de With.

In dit artikel wil ik mijn gedachten laten gaan over het verloop van de bijeenkomst en vooral over de gesprekken - statements - tussen Muntadas, Broeckmann en de deelnemers aan het symposium, en de consequenties die

daaruit getrokken kunnen worden. Deze indrukken beogen vooral een debat op gang te brengen tussen kunstenaars, critici, professionals in de kunstwereld, specialisten in het algemeen en het publiek. Al eerder opperde Cornée Jacobs, verantwoordelijk voor de organisatie van het symposium, de noodzaak om het debat uit te tillen boven wat een dialoog lijkt te zijn van doven. Dus niet alleen tussen kunstenaars en esthetici, maar ook tussen de verschillende 'spelers' op het culturele podium, dat wil zeggen, producenten, bemiddelaars en ontvangers.

De verschillende werken die Muntadas in Witte de With toont, omvatten elk afzonderlijk een serie onderwerpen die centraal staan in de huidige kunst- en cultuurdebatten in Nederland. Om te beginnen lijkt de relatie tussen producenten en ontvangers onduidelijk te zijn. Enerzijds zijn er critici die bepaalde kunstvormen, programma's en kunstwerken aanmerken als onbegrijpelijk, cryptisch, diletantisch, elitair of van generlei belang. Anderzijds weet men feitelijk weinig of niets van het publiek, aantallen daargelaten. Tenslotte zijn dit onzekere factoren voor de politici die belast zijn met de verdeling van de overvloedig publieke kunst- en cultuurfondsen.

De gebeurtenissen op 9 oktober in Witte de With maakten mij duidelijk dat er een grote, maar zeker niet onoverkomelijke afstand bestaat tussen de activiteiten van kunstenaars en de intellectuele instrumenten waarmee critici - of esthetici - de kunstuitingen begrijpen. Omdat ik dit onderwerp al verscheidene malen onder de aandacht heb gebracht, zal ik er hier niet lang bij stil staan. Ik sta op het standpunt dat de intellectuele criteria die vandaag de dag worden gehanteerd, volstrekt onbruikbaar zijn om een groot deel van de contemporaine cultuur te beredeneren. Dat is zo omdat in de praktijk van de verschillende kunstzinnige disciplines de categorieën en hiërarchieën van de beeldende kunst werden overstegen, terwijl zij in de academische wereld nog steeds worden volgehouden.

Niet alleen is het begrip van de visuele kunsten ontoereikend om de kunstzinnige praktijk aan het eind van de eeuw te definiëren, maar ook is het begrip van de kunst zelf steeds meer gaan overhellen tot het beoefenen van culturele, sociale en politieke kritiek. Kunst heeft niet langer het monopolie van de

schoonheid, zoals Lucette ter Borg opmerkt in *de Volkskrant* van 28 oktober. Dit idee werd halverwege de jaren 80 uiteengezet door de Italiaanse filosoof Gianni Vattimo. Vattimo liet zijn gedachten gaan over iets dat al te zien is sinds de opkomst van de westerse avant-garde, toen het idee in het leven werd geroepen dat kunst een instrument behoort te zijn om de wereld te veranderen middels haar invloed op het bewustzijn van het individu. Kunst is geen decoratie maar heeft een heel concreet doel: zij wil de gevestigde orde der dingen doorbreken. Begrippen als auteurschap, kunstwerk of perceptie kunnen vandaag de dag niet meer in overweging worden genomen met behulp van criteria die eeuwen geleden, onder meer door Kant, werden gevestigd. Het dilemma waarvoor de kunstkritiek en de esthetica zich gesteld zien, is vergelijkbaar met dat waarmee moraal- en rechtsfilosofen zich moeten verhouden, geconfronteerd met realiteiten als de consequenties van de genetische biologie of de commercie via het elektronische net. In het algemeen worstelen wetenschapsfilosofen al met hetzelfde probleem, namelijk hoe zij hun intellectuele instrumenten kunnen afstemmen op de praktische werkelijkheid.

Ik ben ervan overtuigd dat er geen mogelijke vervanging is voor de bestaande hiërarchieën. Het gaat niet aan de hiërarchie in de beeldende kunsten op te blazen om vervolgens een nieuwe waardenhiërarchie op te leggen. Als gespecialiseerde vakmensen in de kunstwereld, bemiddelaars vooral, zijn wij geen orakels maar producenten en ingenieurs. Hoe vaak het me ook wordt gezegd, ik kan de kunstwereld, en de wereld van de cultuur in het algemeen, niet slechts zien als de mode van het moment, of de nieuwste moderne - dat wil zeggen 'officiële' kunstenaar. Op grond van de feiten die zich in de kunstwereld voordoen, kunnen geen waarheden worden verkondigd, maar uitsluitend meningen en argumenten. Het culturele instituut van de toekomst zal mijns inziens datgene zijn dat in staat blijkt vernieuwing te koppelen aan traditie, en daartoe zullen we eerst moeten specificeren binnen welke traditie een gegeven feit vernieuwend is of op welke manier andere culturele feiten louter herhalingen zijn van het verleden.

Ik geloof dat daar een nieuw studiegebied ligt voor de esthetica, die zichzelf niet langer zal kunnen beschouwen als een zuivere discipline, maar me-

thoden en gezichtspunten zal moeten overnemen uit de antropologie en de etnografie. De geschiedenis van de kunst kan op elk moment worden herschreven. Dit is een uitgelezen moment om dat te doen, omdat we de invloeden al kunnen aflezen van een radicale technologische omwenteling enerzijds, en van de afbrokkeling van de suprematie van het westerse waardesysteem, in relatie tot niet-westerse waarden en geloofssystemen, anderzijds. Feitelijk ligt er een hele wereld voor ons open, klaar om te ontdekken. Maar pas op, theorieën zijn intellectuele instrumenten om feiten te kunnen begrijpen. Geen enkele theorie kan ingewikkelder zijn dan het feit waarnaar zij verwijst.

Frans van Peperstraten (red.)

Jaarboek voor esthetica

ISSN 1568-2250

Trefw.: Filosofie, esthetica

© 2001 Nederlandse Genootschap voor Esthetica

Vormgeving: Joanne Vis

Druk: KUB-drukkerij, Tilburg